

"כל דכפין" או "אינו נאכל אלא למנויו" – על פתיחת הדלת וראיית פני האחר

דרשת שבת הגדול, בית כנסת הרמב"ן תשע"ד

1. סדר רב עמרם גאון סדר פסח

ומוזגין כוס שני ועוקרין את השולחן ואומר

הא לחמא עניא דאכלו אבהתנא בארעא דמצרים. כל דכפין ייתי ויכל כל דצריך ייתי ויפסח.
השתא הכא, לשתא דאתיא בארעא דישראל. השתא הכא עבדי, לשתא דאתיא בני חורין.

2. אליה רבה סימן תעג

כל דכפין וכו', קאי על בני ביתו, שהרי המפתח סגור

3. ראב"ן פסחים

והכי פירושא כל דכפין למצה שלא אכל עדיין ממנה ייתי ויסב ויכול מצה בהסיבה שכן מצותה
בברכתי שאברך עליה על אכילת מצה, וכל דצריך לאכול אפיקומן שהוא זכר לפסח ייתי ויפסח
כלומר עושה למצות אפיקומן כדין הפסח שהיה נאכל באחרונה, ולבני ביתו הסמוכין עליו אומר
כן ולא לכל אדם שהרי ביתו סגור ומוסגר ושארית ישראל לא ידברו כזב.

4. רמב"ם הלכות קרבן פסח פרק ט

כל האוכל מן הפסח אינו אוכל אלא בחבורה אחת ואין מוציאין ממנו מן החבורה שיאכל בה,
והמוציא ממנו כזית בשר מחבורה לחבורה בליל חמשה עשר לוקה שנאמר לא תוציא מן הבית
מן הבשר חוצה,

שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד צריכה כל חבורה מהן לעשות לה היקף שנאמר מן הבשר
חוצה, מפי השמועה למדו שצריך ליתן לו חוצה למקום אכילתו, ואלו הופכין את פניהן אילך
ואוכלין ואלו הופכין את פניהן אילך ואוכלין כדי שלא יראו מעורבים.

היו המים שמוזגים בו יינם באמצע הבית בין שתי החבורות, כשהשמש עומד למזוג קופץ את פיו
ומחזיר את פניו עד שמגיע אצל חבורתו ואחר כך אוכל מה שבפיו, שאסור לאוכל לאכול בשתי
חבורות, ומותר לכלה להחזיר פניה מפני חבורתה ואוכלת מפני שהיא בושה לאכול בפניהם.

שתי חבורות שנפרצה מחיצה מביניהן אינן אוכלין, וכן אם היתה חבורה אחת ונעשית מחיצה
ביניהן אינן אוכלין עד שתסתלק, שאין הפסח נאכל בשתי חבורות ואינן נעקרין מחבורה
לחבורה.

5. ספר שבולי הלקט סדר פסח סימן ריח

כל דצריך ייתי ויפסח. רבינו ישעיה זצ"ל כתב דלא גרסי ליה [לפי] שאין לנו פסח עתה ואפי' אם היה לנו פסח עתה לא היינו מזמנין אותם שאין הפסח נאכל אלא למנויו כשהוא חי כמו שדרשו חכמים מהיות משה מחייתיה דשה רשאין לפחות ולהוסיף אבל לאחר שנשחט לא ועל כן לא גרסי ליה ואחי ר' בנימין נר"ו כתב דאין חשש לסלקו ליה ואף על פי שאין עתה זמן פסח: לשון ההגדה מסודרת על יסוד הפסוקין כדכתיב בתחילת הענין ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו וגו' שהיו מזמנין זה לזה לפסוח יחד וכן משמעו כל מי שאין לו פסח יבא וימנה על שלי ובדאי קודם שחיתת הפסח קאמרי ליה וקבעוהו בהגדה ליזכר בעלמא

6. ספר אבודרהם סדר ההגדה ופירושה

כתב רב מתתיה מה שנהגו לומר כל דכפין ייתי ויכול כך היה מנהג אבות שהיו מגביהין שולחנותיהם ולא היו סוגרין דלתותיהם והיו אומרים ככה כדי שיבאו ישראל העניים שביניהם לאכול ולקבל שכר היו עושיין זה ועכשיו שנעשו שכני עכו"ם יותר משכני ישראל מפרנסין אותם בתחלה כדי שלא יחזרו על הפתחים ואח"כ מגביהין את השולחן ואו' כמנהג ראשונים ע"כ. ואמרינן במסכת תעניות רב הונא כי הוה אכיל הוה פתח הכי כל דכפין ייתי ויכול. ובליל פסח יש הוצאה גדולה ואין ביד העניים לקנות די ספוקם על כן נהגו לומר כל דכפין ייתי ויכול, כלומר מי שהוא רעב ואין לו מה יאכל יבא ויאכל עמנו. כל דצריך ייתי ויפסח פירוש שאפשר שיש לאדם פת אורז ופת דוחן ואינו רעב שהרי יש לו מה יאכל ואין לו מצה של מצוה ולא צרכי הפסח כגון חרוסת ומרור ויין לארבעה כוסות לכך אומר כל דצריך ייתי ויפסח, כלומר יבא ויעשה סדר הפסח ואחר כך ידבר על לבם ואומר להם לא תבושו אם אתם סמוכים על שולחן אחרים.

7. משנה מסכת פסחים פרק י

ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי:

8. רשב"ם מסכת פסחים דף צט עמוד ב

גבאי צדקה המפרנסין את העניים כדתנן אין פוחתין לעני העובר ממקום כו' אלמא לישנא דלא יפחתו אגבאי צדקה קאי והוא הדין נמי אם לא יתנו לו שצריך שיחזר בכל כחו אחריו אלא אורחא דמילתא נקט שרגילין ליתן לו ארבע כוסות

9. בית הבחירה למאירי מסכת פסחים דף צט עמוד ב

ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין וכו' לשון יפחתו לו יש אומרים שהוא יוצא לשני והוא חוזר על גבאי צדקה מלשון אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מכר בפנדיון ר"ל שוה פנדיון כלומר לא יפחתו לו גבאי צדקה המחלקים לעניים בכדי צרכם אף על פי שבשאר ימים טובים יש להם לצמצם להם בכאן לא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפי' היה עני הנוטל מן התמחוי שהוא עני שבעניים וכמו שאמרו מי שיש לו מזון סעודה אחת לא יטול מן התמחוי וי"מ אותו בודד

כלומר שלא יהי' לו פחות מארבעה כוסות של יין ור"ל שצריך להשתדל בכל כחו עד שיהא לו יין כשיעור ארבע כוסות אפי' היה עני גמור:

10. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תכט

ומנהג לקנות חטים לחלקן לעניים לצורך פסח. וכל מי שדר בעיר י"ב חודש צריך ליתן לזה.

11. תלמוד ירושלמי מסכת בבא בתרא פרק א

א"ר יוסי בי ר' בון לחיטי הפסח בין לישא בין ליתן:

12. פני משה

בין לישא. בעול אם שאר בני העיר לחיטי עניים לפסח אם שהה שם י"ב חדש:

בין ליתן לו. אם עני הוא ושהה שם י"ב חדש נותנין לו מחיטי עניים:

13. ישעיהו פרק נח פסוק ז

הלוא פרס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם:

14. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף סז עמוד ב

מר עוקבא הוה עניא בשיבבותיה, דהוה רגיל כל יומא דשדי ליה ארבעה זוזי בצינורא דדשא. יום אחד אמר: איזיל איחזי מאן קעביד בי ההוא טיבותא. ההוא יומא נגהא ליה למר עוקבא לבי מדרשא, אתיא דביתהו בהדיה, כיון דחזיוה דקא מצלי ליה לדשא נפק בתרייהו, רהוט מקמיה עיילי לההוא אתונא דהוה גרופה נורא, הוה קא מיקליין כרעיה דמר עוקבא, אמרה ליה דביתהו: שקול כרעך אותיב אכרעאי. חלש דעתיה, אמרה ליה: אנא שכיחנא בגויה דביתא ומקרבא אהנייתי.

15. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף פא עמוד א

פלימו הוה רגיל למימר כל יומא: גירא בעיניה דשטן.

יומא חד מעלי יומא דכיפורי הוה, אידמי ליה כעניא, אתא קרא אבבא, אפיקו ליה ריפתא,

אמר ליה: יומא כי האידנא כולי עלמא גואי, ואנא אבראי?

עייליה וקריבו ליה ריפתא. אמר ליה: יומא כי האידנא כולי עלמא אתכא, ואנא לחודאי?

אתיוהו אותבוהו אתכא. הוה יתיב מלא נפשיה שיחנא וכיבי עליה, והוה קעביד ביה מילי דמאיס,

א"ל: יתיב שפיר.

אמר ליה: הבו לי כסא, יהבו ליה כסא, אכמר שדא ביה כיחו,

נחרו ביה, שקא ומית.

21. ר' עובדיה מברטנורא

ויש אומרים זו מדת סדום - קרוב הדבר לבוא לידי מדת סדום. שמתוך שהוא רגיל בכך, אפילו בדבר שחבירו נהנה והוא אינו חסר לא ירצה להנות את חבירו, וזו היתה מדת סדום שהיו מתכוונים לכלות הרגל מביניהם, ואף על פי שהיתה הארץ רחבת ידים לפנייהם ולא היו חסרים כלום:

22. תפארת ישראל - יכין מסכת אבות פרק ה

זו מדת סדום. שאע"ג שמשווה רעהו לעצמו, כמ"ש ואהבת לרעך כמוך, עכ"פ ע"י התנהגות שלן, תבטל האהבה שבין אדם לחבירו, כבסדום שמנעו רגל אורחים מביניהן, אף שידעו שימדדו להם במדינתם כמדתם. ויצאו מרעה אל רעה להתאכזר גם על עניים:

23. אברבנאל בראשית פרק יא

כשנטו לחדוש המלאכות בבנין העיר והמגדל הסירו עצמן מן האחוה ונעשו הקנינים והנחלות פרטיות ובאו לידי חלוף ויחוד מתוך חמדתם לקחת וליחס כל אחד לעצמו דברים מיוחדים ולומר שלי שלי ושליך שלך עד שמפני זה נפרדו איש מאחיו.

24. אברבנאל בראשית פרק יח

... מפני שאנשי סדום היתה תקנתם וכוונתם לכלות את הרגל מהם ושלא ילך איש עני ואביון לשאול אוכל לנפשו ויען רצו להפסיד הקבוץ המדיני ומעשה הצדקה נתחייבו כליה

25. רמב"ן שמות פרק כא פסוק ב

כי תקנה עבד עברי - התחיל המשפט הראשון בעבד עברי, מפני שיש בשילוח העבד בשנה השביעית זכר ליציאת מצרים הנזכר בדבור הראשון, כמו שאמר בו (דברים טו טו) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך ה' אלהיך על כן אנכי מצוך את הדבר הזה היום. ויש בה עוד זכר למעשה בראשית כשבת, כי השנה השביעית לעבד שבתון ממלאכת אדונו כיום השביעי. ויש בה עוד שביעי בשנים שהוא היובל, כי השביעי נבחר בימים ובשנים ובשמטות, והכל לענין אחד, והוא סוד ימות העולם מבראשית עד ויכלו. ולכן המצוה הזאת ראויה להקדים אותה שהיא נכבדת מאד, רומזת דברים גדולים במעשה בראשית:

ולכך החמיר בה הנביא מאד, ואמר אנכי כרתי ברית את אבותיכם מקץ שבע שנים תשלחו איש את עבדו ואיש את שפחתו (ירמיה לד יג יד), וגזר בעבורה הגלות (שם יז - כב) כאשר תגזור התורה גלות על שמטת הארץ

26. הרב קוק, מתוך ההקדמה לשבת הארץ

היחיד מתנער מחיי החול לפרקים קרובים בכל שבת... את אותה פעולה שפועלת השבת על היחיד פועלת היא השמיטה על האומה בכללה... ואם אותה האבירות [=קשיחות] המוכרחת להתלוות על כל סדר של חיי ציבור קבועים גורמת להקטין את עדינות החיים המוסרית... הנה הפסקת הסדר החברתי מביאה לידי עלייתה העצמית למרומי התכונות הפנימיות שבחיים המוסריים והרוחניים... שנת שבתון מוכרחת היא לאומה ולארץ..."